

Sygn. akt I CSK 313/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia "T. L." w P.

przeciwko A. Bank S.A.

o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 15 lutego 2013 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 24 lutego 2012 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok, oddala apelację i zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 270 zł (dwieście siedemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 180 zł (sto osiemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie.

Sąd Okręgowy w W. – po rozpoznaniu sprawy z powództwa T. L. z siedzibą w P. przeciwko A. Bank S.A.– wyrokiem z dnia 8 lipca 2011 r. uznał postanowienie § 14 regulaminu oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata o treści: „Bank ma prawo do zmiany niniejszego regulaminu.” za niedozwolone postanowienie umowne, zakazał pozwanemu wykorzystywania go w obrocie z konsumentami i zarządził publikację prawomocnego wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany świadczy m.in. usługi prowadzenia terminowych lokat oszczędnościowych na warunkach określonych w regulaminie oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata. Regulamin ten w § 14 zawiera postanowienie o treści: „Bank ma prawo do zmiany niniejszego Regulaminu”, a w § 5, że „w zakresie nieuregulowanym w niniejszym Regulaminie stosuje się postanowienia Regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych, jak również Regulaminu Korzystania z Kanałów Elektronicznych dla Klientów Indywidualnych z wyłączeniem przepisów regulujących korzystanie z Kanałów Elektronicznych w zakresie w jakim udostępnienie ich zależne jest od podpisania Umowy o świadczenie usług oferowanych przez Bank dla osoby fizycznej (...)”. Z kolei regulamin rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych w § 24 stanowi, że „Bank zastrzega sobie prawo do dokonania zmiany niniejszego Regulaminu przy wystąpieniu przynajmniej jednej z poniższych przyczyn: 1) zmiana w zakresie funkcjonowania oferowanych produktów i usług; 2) zmiana systemów informatycznych wykorzystywanych do obsługi oferowanych produktów i usług; 3) zmiana przepisów prawa regulujących produkty przepisy podatkowe i zasady rachunkowości; 4) zmiana poziomu inflacji”.

Sąd Okręgowy stwierdził, że regulacja zawarta w § 14 regulaminu nie jest całościowa i kompletna, przez co konsument, aby ustalić treść uprawnienia do zmiany regulaminu, musi zapoznać się z kolejnym regulaminem. Oceniając postanowienie § 14 w świetle przesłanek określonych w art. 385 § 1 k.c. uznał,

że jest ono sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz że rażąco narusza interesy konsumentów, gdyż stawia ich w sytuacji niepewności co do treści stosunku prawnego łączącego ich z profesjonalnym kontrahentem. Zakwestionowane postanowienie godzi też w zasadę słuszności kontraktowej, służy bowiem interesom tylko jednej ze stron stosunku prawnego i to interesom profesjonalisty, kosztem konsumentów. Postanowienie to ma charakter niedozwolonej klauzuli wskazanej w art. 385³ pkt 10 k.c., ponieważ uprawnia kontrahenta konsumenta do jednostronnej zmiany umowy bez ważnej przyczyny wskazanej w umowie. Narusza też art. 385 § 2 zd. pierwsze k.c., ponieważ nie zostało sformułowane w sposób jednoznaczny i zrozumiały.

Na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 24 lutego 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Uznał, że pozwany ma prawo do jednostronnej zmiany regulaminu wydanego na podstawie art. 384 i 384¹ k.c. oraz art. 109 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 1376 ze zm.). Powołane przepisy kodeksu cywilnego bowiem pozwalają zmodyfikować stosunek obligacyjny w drodze wydania nowego wzorca umownego, pozostawiając konsumentowi wybór między akceptacją modyfikacji a wypowiedzeniem umowy. Artykuł 384¹ k.c. ma wprawdzie zastosowanie tylko do stosunków prawnych, które można wypowiedzieć, ale tak właśnie jest w wypadku terminowej lokaty oszczędnościowej iLokata, o czym świadczą postanowienia § 3 pkt 6, § 5 pkt 3 – 8, § 7 pkt 10, § 20 pkt 6 i § 22 pkt 11 regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych, do którego odsyła § 5 regulaminu iLokaty. Umowy rachunków oszczędnościowych, w szczególności oszczędnościowych lokat terminowych, należą do zobowiązań o charakterze ciągłym, w związku z czym art. 384¹ k.c. stwarza samodzielną podstawę wypowiedzenia umowy przez klienta banku w razie zmiany wzorca umownego. Odesłanie zawarte w § 5 regulaminu iLokaty sprawia natomiast, że możliwość jego zmiany jest ograniczona do wypadków wskazanych w § 24 drugiego ze wspomnianych regulaminów, z którym konsument może się łatwo zapoznać, w związku z czym nie może być mowy o niepewności stosunku prawnego. Nie doszło też do naruszenia dobrych obyczajów, konsument może bowiem skontrolować bank pod kątem dochowania warunków

zmiany regulaminu i może również wypowiedzieć umowę. Odesłanie zastosowane w § 5 regulaminu iLokaty jest natomiast zabiegiem powszechnie stosowanym i ze wszech miar celowym, gdyż iLokata nie jest odrębną usługą, lecz odmianą terminowych lokat oszczędnościowych.

Uzasadniony jest też podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 385³ pkt 10 k.c., bo przepis ten dotyczy umowy, a nie regulaminu, a poza tym przyczyny zmiany regulaminu zostały określone w § 24 regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych.

W skardze kasacyjnej, opartej na naruszeniu prawa materialnego, powód wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy i oddalenie apelacji. Wskazał na naruszenie art. 385¹ k.c. przez przyjęcie, że zakwestionowane postanowienie § 14 regulaminu nie stanowi niedozwolonego postanowienia umownego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zmieniając wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalając powództwo Sąd Apelacyjny wyszedł z założenia, że ze względu na odesłanie zawarte w § 5 regulaminu oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata zmiana tego regulaminu może nastąpić tylko w wypadku wystąpienia jednej z przyczyn określonych w § 24 regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych. Oznacza to, że jest ona dopuszczalna w wypadku zmiany w zakresie funkcjonowania oferowanych produktów i usług, zmiany systemów informatycznych wykorzystywanych do obsługi oferowanych produktów i usług, zmiany przepisów prawa regulujących produkty przepisy podatkowe i zasady rachunkowości lub w wypadku zmiany poziomu inflacji. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, odesłanie przewidziane w § 5 jest zabiegiem powszechnie stosowanym, celowym i niebudzącym żadnych wątpliwości.

Rację ma skarżący podnosząc, że stanowisko to nasuwa uzasadnione zastrzeżenia. Uszło uwagi Sądu Apelacyjnego, że – zgodnie z wyraźnym brzmieniem § 5 regulaminu oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata –

odesłanie do postanowień dwóch dalszych regulaminów, w tym do regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych, znajduje zastosowanie tylko w zakresie nieuregulowanym w regulaminie oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata. Tymczasem § 14 tego regulaminu zawiera postanowienie o treści: „Bank ma prawo do zmiany niniejszego Regulaminu.” Zachodzą zatem podstawy, by twierdzić, że regulamin oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata zawiera w § 14 samodzielną regulację dotyczącą wprowadzania w nim zmian. To z kolei oznacza, że odesłanie zawarte w § 5 nie znajduje zastosowania. Natomiast w braku możliwości zastosowania tego odesłania, a przez to odwołania się do klauzuli modyfikacyjnej przewidzianej w § 24 regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych, postanowienie § 14 regulaminu iLokaty pozwala na wprowadzanie dowolnych zmian.

Sąd Apelacyjny ma rację, podnosząc, że, zgodnie z art. 384¹ k.c., wzorzec wydany w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym wiąże drugą stronę, jeżeli zostały zachowane wymagania określone w art. 384 k.c., a druga strona nie wypowiedziała umowy w najbliższym terminie wypowiedzenia. W orzecznictwie przyjmuje się jednak, że zmiana treści stosunku zobowiązaniowego przez związanie wzorcem wydanym w czasie trwania tego stosunku dopuszczalna jest tylko wtedy, gdy taka możliwość została przewidziana w umowie lub we wzorcu poprzez zastrzeżenie klauzuli modyfikacyjnej (zob. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1992 r., III CZP 141/91, OSNC 1992, nr 6, poz. 90, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1992 r., III CZP 50/92, OSP 1993, nr 6, poz. 119 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2002 r., II CKN 933/99, nie publ.). Pogląd taki dominuje również w nauce prawa, przy czym jego zwolennicy podkreślają, że w przeciwnym wypadku możliwe byłoby wnoszenie do treści ukształtowanego stosunku zobowiązaniowego dowolnych zmian niekiedy tylko w tym celu, by druga strona skorzystała z możliwości wypowiedzenia. Klauzula modyfikacyjna – jak przyjmuje się w orzecznictwie – powinna być dostatecznie skonkretyzowana

i wskazywać okoliczności uprawniające do zmiany wzorca. Treść tej klauzuli podlega kontroli na podstawie art. 385¹ k.c.

Nie do końca jasna jest konstatacja Sądu Apelacyjnego, że art. 385³ pkt 10 k.c. dotyczy umowy, a nie regulaminu. Artykuł 385³ pkt 10 k.c. stanowi, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są m.in. te, które uprawniają kontrahenta konsumenta do jednostronnej zmiany umowy bez ważnej przyczyny wskazanej w umowie. W przepisie tym istotnie chodzi o zmianę postanowień umowy. W niniejszej sprawie jednak sąd dokonuje tzw. kontroli abstrakcyjnej, czyli kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy. Ocenie podlega przy tym zawarta we wzorcu regulacja umożliwiająca dokonanie przez jedną ze stron dowolnej zmiany jego postanowień. Trzeba natomiast zauważyć, że – bez względu na doktrynalne spory dotyczące charakteru prawnego wzorców – ich postanowienia, po dopełnieniu wymagań określonych w art. 384 k.c., uzyskują walor wiążący. Dochodzi tym samym do kształtowania przez wzorzec treści stosunku prawnego wynikającego z umowy zawartej przez strony.

Uszło też uwagi Sądu Apelacyjnego, że zgodnie z wymaganiami ustawodawcy wzorzec umowy powinien być sformułowany jednoznacznie i w sposób zrozumiały. Zasada ta, nazywana w doktrynie zasadą transparentności wzorca, wynika z art. 385 § 2 k.c. W przepisie tym jest wprawdzie mowa o tym, że postanowienia niejednoznaczne tłumaczy się na korzyść konsumenta, lecz reguły tej nie stosuje się w postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. W niniejszej sprawie zatem ocenie podlega kwestia przejrzystości zakwestionowanego przez powoda postanowienia regulaminu i Lokaty.

W doktrynie przyjmuje się, że zrozumiałość wzorca dotyczy zarówno jego treści, jak i formy, natomiast jednoznaczność odnosi się wyłącznie do treści. Nie ulega wątpliwości, że wymaganie jednoznaczności ma zapobiegać sformułowaniom, które mogą prowadzić do wieloznaczności tekstu. Jest ono zatem spełnione tylko wtedy, gdy postanowienia wzorca nie budzą wątpliwości co do ich znaczenia; innymi słowy, gdy wynika z nich tylko jedna interpretacja. Punktem odniesienia jest przy tym przeciętny, typowy konsument. W doktrynie brak

wprawdzie jednolitości zapatrywań co do sankcji za naruszenie zasady transparentności wzorca, jednak najbardziej przekonujące jest stanowisko, zgodnie z którym uchybienie odnośnej zasadzie umożliwia uznanie konkretnego postanowienia wzorca za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Zakwestionowane przez skarżącego postanowienie § 14 regulaminu oszczędnościowej lokaty terminowej iLokata nie zostało sformułowane jednoznacznie, o czym świadczy sama już tylko okoliczność, że każda ze stron odmiennie interpretuje dopuszczalność zastosowania do tego postanowienia – na podstawie zawartego w § 5 odesłania – klauzuli modyfikacyjnej przewidzianej w § 24 regulaminu rachunków oszczędnościowo – rozliczeniowych, oszczędnościowych i terminowych lokat oszczędnościowych. Wykładnia § 14 w powiązaniu z § 5 prowadzi natomiast do wniosku, że § 14 zawiera samodzielną regulację zmiany regulaminu. Brak zatem podstaw do zastosowania odesłania z § 5, które może wchodzić w grę tylko „w zakresie nieuregulowanym” w regulaminie iLokaty.

W konsekwencji postanowienie § 14 uprawnia pozwanego, jako profesjonalistę, do jednostronnej zmiany regulaminu bez wskazania konkretnych okoliczności, które zmianę taką uzasadniają. Za trafną trzeba więc uznać ocenę Sądu pierwszej instancji, że arbitralne postanowienie § 14 służy interesom pozwanego profesjonalisty, natomiast konsumenta stawia w sytuacji niepewności co do treści potencjalnego stosunku prawnego, przez co rażąco narusza jego interesy i godzi w dobre obyczaje.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok, oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego oraz kasacyjnego zgodnie z art. 98 i 99 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. Za podstawę rozstrzygnięcia o wysokości tych kosztów przyjął natomiast § 14 ust. 3 pkt 2 oraz § 12 ust. 1 i ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).